

Odpovědnost LvH, 2005

Už samo slovo „odpovědnost“ poukazuje hned několika směry. Především je odvozeno od slov „odpověď“ a „odpovídati“ (a to platí nejen v češtině): odpovídat je možno na něco, co odpovědi předchází, co se na nás obrací jako otázka nebo jako výzva. Nemusí přitom jít jen o otázku vyslovenou nebo o výzvu formulovanou; spojení slov „výzva a odpověď“ (challenge and response) používají i etologové a vůbec biologové, ale také třeba historici (dokonce historici civilizací apod.). A i když se omezíme na vlastní slovo „odpovědnost“, dobře si přitom všichni uvědomujeme na rozdíly mezi několikerým významem, ukazujícím vždy někam jinam, v jiném zaměření. V jednom směru jsme odpovědní za něco nebo za někoho (rodiče za péči o děti, později děti za péči o staré rodiče); v jiném směru jsme odpovědní před někým nebo něčím (před druhými lidmi, před společností, před zákony). Ale odpovědnost má někdy (nebo v některých případech i vždycky) konkrétní obsah: jsme odpovědní za někoho nebo ve vztahu k někomu v určité věci, v určitém ohledu (např. rodiče jsou odpovědní za novorozeně nebo předškolní dítě, že se postarají o to, aby se řádně najedlo a vyspalo, aby bylo v teple a nenastydlo, aby se samo něčím nezranilo nebo jinak neohrožovalo apod., a jsou odpovědní jak před dítětem – až vyroste a dospěje -, tak před ostatními lidmi, před společností, před úřady atd. A docela zvláštní přitom je, že i ti druzí, společnost i úřady jsou také „odpovědní“ za to, že dohlížejí na odpovědnost rodičů vůči dětem. Nakonec to vypadá tak, že dohled nad odpovědností může být rozmanitě rozdělen a přidělován různým instancím, ale vposledu že je každé z konkrétních odpovědností nějak zakotvena v čem si „vyšším“, v nějaké „vyšší odpovědnosti“, která je jednak výzvou pro všechny a zároveň pro každého, ale která je vždycky také nějakou formou respektování (nebo nerespektování) a naplňování (nebo narušování a neplnění) odpovědnosti, a to opět všemi a každým, i když každým jinak, každou společností jinak a v každé době jinak, atd., jak nám budou tvrdošíjně ukazovat všichni relativisti a subjektivističtí, skeptičtí a popěračtí. Nazvěme onu poslední, jen těžko zachytitelnou a už vůbec ne zpředměnitelnou instanci odpovědnosti jen formálně „tím čtvrtým“, neboť tím prvním předpokladem uskutečňování odpovědnosti je odpovědný člověk jako subjekt odpovědného jednání; tím druhým je to, zač nebo za koho je ve svém jednání odpovědný; tím třetím je vymezení, v jaké věci je odpovědný. A „to čtvrté“ potřebujeme prostě k tomu, aby odpovědnost neměla svůj počátek v nějaké libovůli nebo svévoli, a aby nakonec nesměřovala jen do prázdna a tím do situace neodpovědnosti.

(Písek, 050819-2.)